

В.М.Бігеза, дацэнт

С.В.Зыгмантовіч, дацэнт

## ІНАВАЦЫЙНАЯ АДУКАЦЫЙНАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ ПА БІБЛІАГРАФІЧНАЙ ПАДРЫХОЎЦЫ БІБЛІАТЭЧНЫХ СПЕЦЫЯЛІСТАЎ ВЫШЭЙШАЙ АДУКАЦЫІ: НАВУКОВА-МЕТАДЫЧНАЕ ЗАБЕСПЯЧЭННЕ

Інавацыйны шлях развіцця, які вызначаны нашай дзяржавай у якасці стратэгічнага [1], прадугледжвае такую арганізацыю сацыяльна-эканамічных адносін у грамадстве, якая забяспечвае прырост грамадскага багацця і рост дабрабыту яго членаў за кошт пастаяннага павышэння прадукцыйнасці выкарыстання ўсіх рэсурсаў і фактараў вытворчасці. Пры гэтым галоўным рэсурсам прызнаецца *інтэлектуальны рэсурс*. Для ажыццяўлення інавацыйнай дзейнасці неабходны спецыялісты, якія валодаюць метадамі, сродкамі і формамі кіравання інавацыйным працэсам з мэтай павышэння эфектыўнасці ўкладзеных у яго рэалізацыю інвестыцый. Іх фарміраванне разам з выхаваннем якасцей грамадзяніна і патрыёта краіны – адна з важнейшых мэт нацыянальнай сістэмы адукацыі.

Адукацыя як галіна сацыяльнай дзейнасці павінна апярэджваць у сваім развіцці іншыя формы актыўнасці людзей, асабліва іх вытворчую дзейнасць. Апераджальная прафесійная адукацыя накіравана на развіццё ў чалавека прыроднай схільнасці да атрымання ведаў і пераходу ад канцэптуальнага асэнсавання рэчаіснасці да вырашэння прыкладных сацыяльных, кіраўніцкіх, арганізацыйных, тэхналагічных задач. Падрыхтоўку, перападрыхтоўку і павышэнне кваліфікацыі спецыялістаў для інавацыйнай эканомікі, сацыяльна-культурнай сферы павінна вырашаць сістэма інавацыйнай адукацыі.

У мэтах вызначэння інавацыйнай мадэлі адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь была распрацавана і прынята Дзяржаўная праграма развіцця інавацыйнай адукацыі на 2008–2010 гады і на перспектыву да 2015 года [2]. Сярод задач праграмы – распрацоўка інавацыйнай мадэлі адукацыі, прынцыпаў, метадалогічнай асновы, нарматыўна-прававой базы, сістэмы ацэнкі якасці, адукацыйных стандартаў новага пакалення і інш.

Акрамя рэгламентуючых дакументаў трэба адзначыць і развіццё тэарэтычных даследаванняў у гэтым кірунку: з канца 80-х гг. мінулага стагоддзя пачалося актыўнае фарміраванне новай галіны педагогічнай навукі – *педагагічнай інаватыкі* (у заходніх краінах, ЗША гэты этап вызначаецца шасцідзесятымі гадамі ХХ ст.). Педагогічная інаватыка – гэта навучанне, якое інтэгруе, аб'ядноўвае даследаванні аб стварэнні педагогічных навацый, засваенні гэтых навацый педагогічнай супольнасцю і аб іх выкарыстанні ў адукацыйнай практыцы [3].

У апошні час увага вучоных да інавацый у адукацыі значна ўзрасла. Калі звярнуцца да Інтэрнета, то адна з шырока выкарыстоўваемых пошукавых сістэм Google (кастрычнік 2009 г.) выдала 35 900 спасылак на вэб-старонкі па пошукавым прадпісанні “інаватыка ў адукацыі”. На запыт “бібліятэчная інаватыка” было выдадзена 26 000 спасылак. Усё гэта яшчэ раз падкрэслівае актуальнасць праблематыкі як для практычных работнікаў, кіраўнікоў бібліятэк, адукацыйных устаноў, так і для навукоўцаў, выкладчыкаў.

Калі практыкі часцей заклапочаны канкрэтнымі вынікамі аднаўленняў, то вучоных цікавіць сістэма ведаў і адпаведных ім відаў дзейнасці, якія вывучаюць, тлумачаць, абгрунтоўваюць педагогічную інаватыку, яе ўласныя прынцыпы, заканамернасці, паняццыйны апарат, сродкі, межы выкарыстання і інш. Усё гэта метадалагічныя аспекты вывучэння і канструявання педагогічных новаўвядзенняў. Сёння гэтую праблематыку актыўна вывучаюць такія даследчыкі, як Н.Р.Юсуфбекава, А.В.Хутарскі, В.А.Сласценін, Л.С.Падымава, С.Д.Палякоў, М.М.Паташнік і інш. Сярод беларускіх даследчыкаў вылучаюцца выкладчыкі і даследчыкі БДПУ імя М.Танка, БДУ, Рэспубліканскага інстытута вышэйшай школы І.І.Цыркун, П.Д.Кухарчык, А.І.Андарала, В.Л.Жук, А.В.Макараў, А.В.Торхава, А.Г.Палупанова і інш.

Педагогічная інаватыка і яе метадалагічны апарат могуць з'яўляцца і з'яўляюцца дзейным сродкам аналізу, абгрунтавання і праектавання мадэрнізацыі адукацыі, якая адбываецца сёння.

Неабходна падкрэсліць таксама, што, нягледзячы на адсутнасць комплекснай праграмы і спланаваных мерапрыемстваў па развіцці інавацыйнай бібліятэчнай адукацыі, гэта праблема не здымаецца як у тэарэтычным, так і практычным аспектах. І сёння вынікі

асэнсавання гэтых пытанняў, раскрыццё вопыту работы ў гэтым кірунку мы знаходзім у матэрыялах навуковых, навукова-метадычных канферэнцый, навуковых артыкулах выкладчыкаў факультэта інфармацыйна-дакументных камунікацый БДУ культуры і мастацтваў Л.А.Дзямешка, С.В.Зыгмантовіч, С.А.Паўлавай, В.Е.Лявончыкава, М.А.Яцэвіча і інш.

Як бачым, пытанні, звязаныя з інавацыйнай адукацыяй, у тым ліку і бібліятэчнай, актыўна абмяркоўваюцца як у нашай краіне, так і за мяжой. Неабходнасць удасканалення падрыхтоўкі бібліятэчных спецыялістаў звязваюць з тэхналагічным і сацыяльным развіццём грамадства, інфармацыйна-тэхналагічнай перабудовай бібліятэчнай вытворчасці, працэсамі глабалізацыі эканомікі, інфармацыйна-тэхналагічных камунікацый і інтэрнацыяналізацыяй адукацыі.

Сістэма інавацыйнай бібліятэчнай адукацыі – гэта мэтанакіраванае фарміраванне пэўных ведаў, уменняў і метадалогічнай культуры, а таксама выхаванне і комплексная падрыхтоўка спецыялістаў у галіне бібліятэчнай справы да інавацыйнай бібліятэчна-бібліяграфічнай дзейнасці за кошт адпаведнага зместу, метадаў навучання і навукаёмістых адукацыйных тэхналогій. Менавіта гэта сістэма стымулюе імкненне ў будучых спецыялістаў унесці змены ў існуючую культуру, сацыяльную сферу з мэтай стварэння новага, канкурэнтаздольнага прадукту, даядзенне яго да спажываўца. Такі тып бібліятэчнай адукацыі фарміруе арыентацыю студэнтаў на праблемныя сітуацыі, на самастойны пошук шляхоў вырашэння сітуацыі. Безумоўна, гэта патрабуе ад выкладчыка высокага прафесійнага ўзроўню, творчага падыходу да правядзення лекцыйных, семінарскіх, практычных заняткаў, стымулявання актыўнай самастойнай работы з улікам індывідуальных асаблівасцей кожнага студэнта.

Выкладчыкі сёння не столькі павінны перадаваць асабістыя веды студэнтам, колькі ўмець сфарміраваць матывацыю на здабыванне ведаў, стварыць умовы для самавызначэння ў працэсе навучання, у якіх студэнты могуць эфектыўна атрымоўваць новую інфармацыю, фарміраваць новыя ідэі, выкарыстоўваючы пэўны запас ведаў і вопыт, імкнуцца вырашаць існуючыя праблемы.

У гэтым выпадку, на нашу думку, вялікую ролю адыгрывае *вучэбна-метадычны комплекс (ВМК)* па дысцыпліне, створаны выкладчыкамі. Менавіта ён вызначае двухбаковую дзейнасць – вы-

кладанне і навучанне ў адзінстве. Пры гэтым увага акцэнтуюецца на фарміраванні вучэбнай дзейнасці, асабліва самастойнай рабоце студэнтаў (СРС), кіруемай выкладчыкам. ВМК вызначае праграму гэтай дзейнасці і забяспечвае яе неабходнымі сродкамі навучання і кантролю. Па сутнасці ВМК вызначае мэтавую праграму дзеянняў студэнтаў і забяспечвае яе адпаведнымі сродкамі навучання, а таксама стварае ўмовы для самакіравання. Вельмі важны той факт, што студэнт мае магчымасць і на лекцыі, і на практычных, і на семінарскіх занятках, і пры самастойнай рабоце карыстацца ВМК, і гэта садзейнічае фарміраванню цэласнага ўяўлення аб вывучаемым прадмеце.

Па бібліяграфічных курсах (“АТБР”, “Бібліяграфія літаратуры для дзяцей і юнацтва”, “Краязнаўчая бібліятэчна-бібліяграфічная дзейнасць дзіцячых бібліятэк”) створаны ВМК, якія перададзены ў электронную бібліятэку ўніверсітэта. З улікам павелічэння рабочых месцаў у электронных лабараторыях ўніверсітэта, даступнасці персанальных камп’ютэраў для студэнтаў, росту долі самастойнай работы электронныя варыянты ВМК дапамогуць студэнтам у забеспячэнні паўнацэннай комплекснай тэарэтычнай і практычнай базы сістэматызаваных вучэбных матэрыялаў для самастойнай падрыхтоўкі і з’яўца метадычным настаўленнем і сродкам для самакантролю ведаў. У аснову складання ВМК па названых дысцыплінах пакладзены прынцып модульнасці. Пасля вивучэння кожнага модуля здзяйсняецца праверка ведаў на падставе камбінаваных тэстаў (“АТБР”), дзелавой гульні, “круглых сталоў” (“Бібліяграфія літаратуры для дзяцей і юнацтва”). Значную дапамогу аказваюць студэнтам таксама падрыхтаваныя два падручнікі па курсе “АТБР” [4].

Інавацыйная адукацыйная дзейнасць па бібліяграфічнай падрыхтоўцы бібліятэчных спецыялістаў вышэйшай адукацыі знаходзіць сваё адлюстраванне як у змесце, так і ў формах навучання. Наша ўвага да рознага роду інавацый абумоўлена перш за ўсё патрэбнасцю выклікаць устойлівы інтарэс студэнтаў да абранай спецыяльнасці, да вивучаемых прадметаў, набліжэннем адукацыі да практычнай дзейнасці.

У працэсе выкладання бібліяграфічных дысцыплін мы выкарыстоўваем дзейнасна арыентаваныя тэхналогіі: кантэкстуальнае навучанне, арганізацыйна-дзейнасныя гульні, дыдактычныя заданні,

імітацыйна-гульнявое мадэліраванне бібліятэчна-бібліяграфічных працэсаў і інш. Напрыклад, на занятках па курсе “АТБР” чытаюцца праблемныя лекцыі, лекцыі з выкарыстаннем апорнага канспекта, так званыя дыялогі. Пры вывучэнні курса “Бібліяграфія літаратуры для дзяцей і юнацтва” выкарыстоўваецца метадыка чытання лекцый з працэдурай паўз, якая дазваляе студэнту задаць пытанні выкладчыку па тэме. У час семінарскіх заняткаў па бібліяграфічных курсах студэнтам прапануецца арганізаваць выступленне ў форме дыялога з групай, праводзяцца таксама семінары з элементамі спаборніцтва паміж малымі групамі.

У канцы семінарскіх заняткаў з мэтай сістэматызацыі ведаў па тэме, акцэнтавання ўвагі на ключавых пытаннях праводзіцца бліц-апытанне. У адпаведнасці з тэмай заняткаў уключаюцца пытанні, якія адлюстроўваюць міждысцыплінарныя сувязі.

На практычных занятках студэнтам прапануюцца пэўныя сітуацыі, праводзяцца дзелавыя гульні. Яны дапамагаюць сістэматызаваць і выкарыстоўваць атрыманыя ў ходзе лекцыйных заняткаў і самастойнай работы веды. Напрыклад, у курсе “АТБР” – гэта падрыхтоўка навігатора па электронных рэсурсах для розных спецыяльнасцей, авалодванне метадыкай фарміравання БД “Артыкулы” з выкарыстаннем фармату MARC-SQL і інш., у курсе “Бібліяграфія літаратуры для дзяцей і юнацтва” – вывучэнне інтэрнет-рэсурсаў у галіне літаратуры для дзяцей і юнацтва, прэзентацыя прадуктаў і паслуг дзіцячых бібліятэк і інш.

У мэтах павышэння практыка-арыентаванага характару працэсу навучання практыкуецца правядзенне заняткаў у межах азначаных бібліяграфічных курсаў у рамках вучэбна-навукова-вытворчага комплексу паміж кафедрай менеджменту інфармацыйна-дакументнай сферы і Цэнтральнай дзіцячай бібліятэкай імя М.Астроўскага, што, з аднаго боку, дазваляе студэнтам пазнаёміцца з інавацыйнай дзейнасцю бібліятэкі, замацаваць атрыманыя веды, уменні і навыкі непасрэдна на практыцы, выкарыстаць сучасную рэсурсную базу бібліятэк і адаптавацца да зносін з карыстальнікамі ў рэальнай працы. З другога боку, устаноўка на развіццё творчасці асобы студэнта прадугледжвае змяненне і характару вучэбных заданняў, вынікі якіх маюць пэўную практычную значнасць для сучаснай дзейнасці бібліятэкі. Гэта, напрыклад, падрыхтоўка студэнтамі бібліяграфічных дапаможнікаў, прэзентацыя

бібліятэчна-бібліяграфічных прадуктаў і паслуг, сцэнарыяў мерапрыемстваў, правядзенне дзён бібліяграфіі для студэнтаў іншых курсаў і спецыялізацый.

Далейшае развіццё інавацыйных падыходаў да падрыхтоўкі бібліятэчных спецыялістаў вышэйшай кваліфікацыі нам бачыцца ў неабходнасці асэнсавання кожным выкладчыкам значнасці інавацыйнага падыходу ва ўсіх відах дзейнасці, стварэнні ўмоў і распрацоўцы сістэмы матывацыі развіцця інавацыйных працэсаў на розных узроўнях: ВНУ, факультэта, кафедры, асобнага выкладчыка; устанавленні і рэалізацыі міждысцыплінарных сувязей пры выкладанні розных дысцыплін; укараненні інавацыйных педагогічных тэхналогій у працэс выкладання. На нашу думку, інавацыйная адукацыя павінна грунтавацца на індывідуалізацыі і быць скразной, пачынаючы са школы.

---

1. *Национальная инновационная система Республики Беларусь.* – Мн.: ГУ БелИСА, 2007. – 112 с.

2. *Государственная программа развития инновационного образования на 2008–2010 годы и на перспективу до 2015 года:* утв. Советом Министров [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.minedu.unibel.by/main.aspx>.

3. *Юсуфбекова, Н.Р. Общие основы педагогической инноватики. Опыт разработки теории инновационных процессов в образовании / Н.Р.Юсуфбекова.* – М.: ЦСПО РСФСР, 1991. – 91 с.

4. *Зыгмантовіч, С.В. Арганізацыя і тэхналогія бібліяграфічнай дзейнасці: вучэб. дапам. / С.В.Зыгмантовіч.* – Мн., 2006. – 324 с.; *Зыгмантовіч, С.В. Кіраванне бібліяграфічнай дзейнасцю бібліятэкі: вучэб. дапам. / С.В.Зыгмантовіч.* – Мн., 2009. – 124 с.